

O zielonych wyspach, czyli o krakowskiej konferencji „Pełno(s)prawny Student”

4

dr Katarzyna Ojrzyńska
Zakład Dramatu i Dawnej Literatury Angielskiej.
Instytut Anglistyki, Uniwersytet Łódzki

Dnia 7 grudnia 2016 r., w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie odbyła się X. już konferencja pt. „Pełno(s)prawny Student”, zorganizowana przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego (FIRR) przy współfinansowaniu z funduszy Unii Europejskiej przyznanych w ramach programu Erasmus+ Sport oraz środków Gminy Miejskiej Kraków. Wydarzenie to w swoich założeniach miało stanowić okazję do nawiązania kontaktów między środowiskami akademickimi zajmującymi się zagadnieniami związanymi z problemami dostępności wykształcenia wyższego dla osób z niepełnosprawnościami. Jednym z przewodnich motywów, który wielokrotnie pojawiał się podczas tegorocznych wystąpień oraz rozmów prowadzonych w kuluarach, była metafora zielonych wysp. Za tego rodzaju enklawy często uznaje się polskie uczelnie wyższe będące zielonymi ostojami na dość szarej mapie edukacyjnej naszego kraju, bowiem to one właśnie świadomie, a zarazem skutecznie wychodzą naprzeciw indywidualnym potrzebom osób z niepełnosprawnościami. Wiele z nich można nazwać swoistymi oazami, życzliwie witającymi strudzonych przybyszów, którzy jakże rzadko otrzymywali odpowiednie wsparcie na wcześniejszych etapach podróży ścieżkami polskiego systemu edukacji.

Zagadnieniem, wokół którego skupiła się większość prezentacji w pierwszym panelu konferencji, była kwestia dotacji przyznawanej przez polski rząd na zadania związane ze stwarzaniem studentom i doktorantom będącym osobami niepełnosprawnymi przyjaznych warunków do pełnego uczestnictwa w procesie kształcenia. Tego rodzaju wsparcie finansowe jest przyznawane uczelniom publicznym od 2007 r., (roku, w którym odbyła się również pierwsza edycja konferencji „Pełno(s)prawny Student”), zaś od 2011 r., mogą się o nie starać również uczelnie niepubliczne.

Istotnym problemem związanym z omawianą dotacją celową jest brak szczegółowych wytycznych rządowych w zakresie zasad wydatkowania przyznanych środków finansowych. Właśnie dlatego pierwszą część konferencji poświęcono serii krótkich prezentacji wygłoszonych przez przedstawicieli BONów (Biur ds. Osób Niepełnosprawnych) z wiodących polskich uczelni (m.in. Politechniki Warszawskiej, Politechniki Łódzkiej, Politechniki Śląskiej, Uniwersytetu Rzeszowskiego, KUL, AGH, Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Uniwersytetu SWPS). Ce-

lem prezentacji było przedstawienie dobrych praktyk, które dzięki dotacji z budżetu państwa wypracowano w poszczególnych szkołach wyższych. Wbrew obiegowym opiniom, jednym z największych problemów, z którymi mierzą się obecnie polskie uczelnie są nie tyle bariery architektoniczne, ile dostosowanie programów kształcenia do potrzeb osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami oraz odpowiedni proces kształcenia kadry dydaktycznej. Do tych właśnie kwestii odnosiła się zdecydowana większość prezentacji, podczas których prelegenci omówili wdrożone na ich uczelniach praktyki związane między innymi z kształceniem osób z dysleksją, dostosowaniem programu zajęć wychowania fizycznego do potrzeb osób niepełnosprawnych, oraz rolą i zakresem obowiązków asystentów studentów niepełnosprawnych zatrudnianych przez uczelnie. Zwrócono również szczególną uwagę na rosnące problemy wynikające z niepełnosprawności będącej pokłosiem współczesnych chorób cywilizacyjnych, takich jak depresja czy inne choroby psychiczne, których coraz częściej doświadczają również studenci. Z tego rodzaju często ukrytymi formami niepełnosprawności ściśle wiąże się kolejna trudna kwestia niemożności w myśl decyzji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydatkowania rządowej dotacji na pomoc studentom nieposiadającym aktualnego zaświadczenia o niepełnosprawności. Jak zauważono, wspomniana decyzja Ministerstwa stoi w sprzeczności z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami, w świetle której wsparcie należy się wszystkim osobom niepełnosprawnym, bez względu na to, czy posiadają one stosowne zaświadczenie.

Doskonałe podsumowanie sesji stanowił panel ekspercki, w którym uczestniczył również Michał Wypij, pełniący funkcję doradcy Wiceprezesa Rady Ministrów Jarosława Gowina. Aktywne uczestnictwo p. Wypija w wydarzeniu było niezwykle ważne, ponieważ pozwoliło rozwiązać obawy zgromadzonych dotyczące przyszłości dotacji rządowej. Ponadto zapewnił on obecne na sali obrad osoby o chęci bli-

skiej współpracy rządu ze środowiskiem osób niepełnosprawnych. Zadeklarował również, że wszelkie przyszłe działania Ministerstwa dotyczące kształcenia akademickiego osób z niepełnosprawnościami poprzedzone zostaną konsultacjami ze środowiskiem. Uczestnictwo przedstawiciela władz państwowych w konferencji było też ważne z uwagi na istotne znaczenie postawy rządu dla inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnościami. O tym, że nie tylko zły, ale i dobry przykład może iść z góry mówiła Pam DeVolder, pełniąca funkcję Konsula ds. Prasy i Kultury w Konsulacie Generalnym USA. W swoim krótkim wystąpieniu przytoczyła jako przykład karierę Leah Katz-Hernandez, młodej absolwentki Uniwersytetu Gallaudeta – pierwszej i do tej pory jedynej uczelni wyższej, gdzie językiem wykładowym jest język migowy. Katz-Hernandez jest osobą niesłyszącą o meksykańskich korzeniach, której sukcesy zawodowe odbiły się szerokim echem w amerykańskich mediach po tym, jak otrzymała od prezydenta Obamy posadę sekretarki w Białym Domu.

Jedną z najważniejszych refleksji, jaka pojawiła się w pierwszej części konferencji, dotyczyła problemów wynikających z braku konkretnych, szczegółowych wskazówek rządu polskiego dotyczących zasad rozliczania i dozwolonych sposobów pożytkowania dotacji celowej. Wydaje się jednak, że ta wysoce niekomfortowa i niedogodna sytuacja została w większości przypadków przekuta na sukces. Brak dokładnych wytycznych w tym zakresie okazał się bowiem czynnikiem, który bezpośrednio przyczynił się do wypracowania szerokiego wachlarza różnorodnych dobrych praktyk i zachęcił do bardziej zindywidualizowanego podejścia do potrzeb studentów z niepełnosprawnością. Sytuację doskonale podsumowała prof. Janina Filek z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Pełnomocniczka Rektora ds. Osób Niepełnosprawnych oraz przewodnicząca Komisji ds.

Wyrównywania Szans Edukacyjnych przy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), która wraz z prowadzącym konferencję Aleksandrem Waszkielewiczem (FIRR) celnie rozprawiła się z licznymi krzywdzącymi mitami domniemanego niegospodarnego wykorzystywania dotacji przez uczelnie. Podkreśliła jednocześnie, że dotychczasowa praca nad sposobami efektywnego wydatkowania dotacji była iście pionierska, ponieważ nie polegała na powielaniu utartych schematów. W chwili obecnej, po wypracowaniu w dużej mierze niezależnie szerokiej gamy dobrych praktyk przez polskie uczelnie, nadszedł jednak czas, aby usystematyzować i szeroko rozpropagować wyniki tych działań, aby mogły dotrzeć poza wąskie grono uczestników konferencji i znaleźć ewentualnych naśladowców.

Choć prelekcje wygłoszone w drugiej części konferencji nie były wygłaszane przez przedstawicieli BONów, posiadały jednak istotny wspólny mianownik, który łączył je ze wcześniejszymi prezentacjami. Wszystkie one dotyczyły bowiem w gruncie rzeczy tego samego zagadnienia – projektowania świata otwartego na ludzką różnorodność. Jeżeli zatem porównamy polskie uczelnie do „zielonych wysp” – oaz, w których osoby z niepełnosprawnością mogą znaleźć pełnoprawne miejsce, wówczas krakowską konferencję możemy uznać za okazję do budowania mostów pomiędzy tymi wyspami. Tego rodzaju mosty pozwolą natomiast

skuteczniej rozwijać nowe podejścia do niepełnosprawności oraz dobre praktyki związane z kształceniem osób z niepełnosprawnością nie tylko w świecie akademickim, lecz również poza jego granicami.

Istotna w tym temacie jest kwestia wykluczenia cyfrowego, a przede wszystkim ograniczony dostęp do świata wirtualnego, w którym spędzamy coraz większą część naszego życia. Podczas konferencji o narzędziu diagnostycznym Utilitia (<http://www.utilitia.pl/>) służącym badaniu dostępności stron internetowych mówił Mikołaj Rotnicki. Istotnym tematem poruszonym w drugiej części konferencji była jednak nie tylko dostępność w sieci internetowej, ale też zagadnienie budowania sieci wsparcia i współpracy. Małgorzata

Mickiewicz mówiła zatem o współpracy Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie ze wspomnianym wcześniej amerykańskim Uniwersytetem Gallaudeta. Autorka niniejszego tekstu opowiedziała o wdrażaniu kulturowych studiów nad niepełnosprawnością na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego – przedsięwzięciu, którego podjęliśmy się dzięki owocnej współpracy z prof. Rosemarie Garland-Thomson z Emory University w Atlancie, wy-

bitnej specjalistki w zakresie bioetyki, studiów nad niepełnosprawnością i studiów kobiecych, która w 2015 r., w ramach stypendium Fundacji Fulbrighta odwiedziła Łódź, gdzie przeprowadziła serię wykładów i warsztatów, skierowanych do studentów i kadry dydaktycznej UŁ oraz do szerszej publiczności.

W swoich wykładach prof. Garland-Thomson często nawiązywała do autobiograficznej książki amerykańskiej pisarki Nancy Mairs, która żyje ze stwardnieniem rozsianym. We wstępie do tej książki Mairs stawia sobie dwa cele. Pierwszy z nich to stworzenie mapy otaczającego ją świata – świata, który jest obcy i nieprzyjazny, i który trudno jest jej kochać. Ma to być mapa, która pozwoli autorce i innym osobom doświadczającym różnego rodzaju niepełnosprawności, zadomowić się w tym świecie. Drugim, trudniejszym celem jest stworzenie alternatywnej mapy – konceptualizacja świata, który będzie przyjaznym domem, czyli tym, co autorka nazywa „habitable world” – w dosłownym tłumaczeniu, świata, w którym da się i chce się zamieszkać. Innymi słowy, będzie to świat otwarty na inność, który będzie chciał mieć takie osoby jak Mairs wśród swoich mieszkańców.

Warunkiem koniecznym, który pozwoli stworzyć tego rodzaju świat, jest zmiana przestrzeni naszego życia zgodnie z hasłem „Wspólna Przestrzeń – Wspólna Sprawa”, wykorzystanym jako tytuł projektu prowadzonego przez członków Centrum Projektowania Uniwersalnego Politechniki Gdańskiej, o którym na konferencji opowiedział dr hab. Marek Wysocki. Przede wszystkim jednak ważna jest zmiana my-

ślenia o różnych sposobach bycia w świecie, które nie mieszczą się w wąskich standardach tak zwanej „normalności” i produktywności – standardach, które tak naprawdę bardzo niewiele osób spełnia przez całe swoje życie. Właśnie dlatego dużą popularność przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych zdobył termin określający osoby sprawne – termin TBA (temporarily able-bodied) – osoba tymczasowo sprawna. Do tej koncepcji nawiązuje m.in. również Mairs – która wyjaśnia, że mapy, które nakreśliła w swojej książce, wydają się niezwykle potrzebne we współczesnym świecie, ponieważ jej historia nie jest historią odosobnioną. Mairs pisze, że choć świat nie jest dla niej przyjazny ani otwarty, to nie czuje się w nim sama, z uwagi na rosnącą liczbę osób doświadczających różnego rodzaju niepełnosprawności. Niepełnosprawność nie jest już tylko i wyłącznie cechą „tego innego,” często niechcianą i pogardzaną, ale jest również częścią nas samych. Warto zatem tworzyć świat niewykluczający, w którym zawsze znajdzie się dla nas miejsce. Z niecierpliwością czekam zatem na XI. edycję konferencji „Pełno(s)prawny Student” oraz na podobne inicjatywy skupiające się na wcześniejszych etapach edukacji szkolnej. Nie sposób bowiem nie oprzeć się wrażeniu, że polskim szkołom wciąż daleko do zielonych wysp, jakimi są nasze rodzime uniwersytety.

W artykule nawiązałam do książki Nancy Mairs *Waist-High in the World: A Life Among the Nondisabled* (Beacon Press, 1996)

